

Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne Şapkanın Değişim Serüveni

Geliş Tarihi/Received: 24.01.2021
Kabul Tarihi/Accepted: 07.09.2021
DOI: 10.46372/arts.941808

Hülya ARABACI
Süleyman Demirel Üniversitesi
GSE, Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı
Sanatta Yeterlik Programı
arabacihulya@yandex.com
ORCID: 0000-0003-2118-3013

Dr. Öğr. Üyesi Kenan SAATÇIOĞLU
Süleyman Demirel Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü
kenansaatcioglu@sdu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-1026-1090

ÖZ

Osmanlı İmparatorluğunun son yüzyılında yaşanan olumsuzluklardan dolayı kurumların ve toplumun yeniden yapılanması gerekmiştir. Bu bağlamda imparatorluğun eski gücünü yeniden kazanması için siyasal ve kültürel bazı reformlar yapılmıştır. Batılılaşma hareketi olarak adlandırılan bu reformlar imparatorluk içerisinde yaşayan halkın sahip olduğu giyim-kuşam kültürü üzerinde oldukça etkili olmuştur. Özellikle belirtilen döneme kadar var olan süreçte geleneksel giyim-kuşam öğelerini tercih eden halk, zaman içerisinde gerçekleşen bu Batılılaşma hareketleri ile kendileri için farklı olarak nitelendirilebilecek olan dönemin Avrupa modasına ait giysi ve aksesuar parçaları ile tanışma fırsatı yakalamışlardır. Mevcut dönemde özellikle dönemin yayın organları ile erkek, kadın ve çocuk giyimine şapka adapte edilmeye çalışılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun devamında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde ise şapka; 1925 yılında gerçekleşen şapka inkılabı ile Avrupa modasına ait bir aksesuar olarak hayatımızın içerisinde tamamıyla yer almaya başlamıştır. Şapka hem toplumsal hayatı düzenlemede hem de siyasi ve sanatsal hayatın içerisinde tarih sahnesine çıktığı günden bu yana farklı şekiller ve misyonlarda karşımıza çıkmıştır. Bu çalışmada, Osmanlı imparatorluğunun son döneminden erken Cumhuriyet dönemine ve günümüze kadar uzanan sürecin içerisinde şapkanın ve şapka kültürünün seyri ortaya çıkarılmak istenmiştir. Mevcut amaç doğrultusunda, lisansüstü tezler, makaleler, kitaplar, dergiler ve görsel veriler incelenmiş ve şapkanın belirtilen tarihsel süreç içerisindeki değişimi örneklerle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: şapka, moda, osmanlı imparatorluğu, türkiye cumhuriyeti

Arabacı, H. ve Saatçioğlu, K. (2021). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne Şapkanın Değişim Serüveni. ARTS: Artuklu Sanat ve Beşeri Bilimler Dergisi, 6, 260-280.

Adventure of Evolution the Hat from the Ottoman Empire to the Republic of Turkey

ABSTRACT

Due to the negativities experienced in the last century of the Ottoman Empire, institutions and society had to be restructured. In this context, some political and cultural reforms were made for the empire to regain its former power. These reforms, which are called the Westernization movement, had a great impact on the clothing culture of the people living in the empire. Particularly, the people, who preferred traditional clothing items in the period that existed until the specified period, had the opportunity to meet with the clothes and accessories of the European fashion of the period, which can be described as different for them, with these westernization movements that took place over time. In the current period, especially the media outlets of the period have tried to adapt hats to men's, women's and children's clothing. In the Republic of Turkey, which was established after the Ottoman Empire, the hat started to be included in our lives as an accessory belonging to European fashion with the hat revolution in 1925. The hat has appeared in various shapes and missions since the day it appeared on the stage of history, both in organizing social life and in political and artistic life. In this study, it is aimed to reveal the course of the hat and hat culture in the process from the last period of the Ottoman Empire to the early republican era and up to the present day. In line with the current purpose, postgraduate theses, articles, books, magazines and visual data were examined and the change of the hat in the specified historical process was examined with examples.

Keywords: hat, fashion, ottoman empire, the republic of turkey

GİRİŞ

Toplumdaki sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklerin, gelenek ve göreneklerin, ahlaki değerlerin ve yaşanan coğrafyanın en önemli ve doğal göstergesi şüphesiz o toplumda yaşayan insanların giyim-kuşamlarıdır. Giyim-kuşamı tamamlayan başlıklar ise süslenme, gösteriş, inanç, statü, mesaj verme, iletişim kurma ya da belirli bir işlevi yerine getirmek için Türk kültüründe var olan önemli bir giyim öğesidir. Bu bağlamda çok uluslu yapıya sahip Osmanlı Devleti'nde de giyim-kuşam ve başlıklar her zaman kimlik belirleyici olmuştur.

Orta Asya Türklerinden itibaren Osmanlı İmparatorluğunda da giyim-kuşamda çok fazla değişiklik olmamasına rağmen börk, fes, hotoz, kalpak, kavuk, kukuleta, külah, miğfer, puşu, sarık, takke, taç, tas, tepelik ve üsküf gibi isimlerle çok çeşitli başlıklar kullanılmıştır. Türk kültüründe başlığa bu denli anlam yüklenmesinde Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra Müslümanların şekil ve görünüşte diğer toplumlardan ayrı olmasını istemelerinin rolü büyüktür (Arıç, 2006, s. 143; Kılıç, 1995, s. 529). Hatta kimliğini ifade etmek için ölen kişinin mezar taşlarına taktıkları başlıklarını yontmaları bunun en belirgin örneğidir (Vatandaş, 2016, s. 152). Böylelikle mezar taşları geçmişten geleceğe sosyal ve kültürel zenginliklerimizi aktaran önemli bir iletişim aracı haline gelmiştir. Örneğin Edirne mezar taşları, dönemin sanat anlayışına bağlı kalarak, kişinin dünyada bir kimliğe ihtiyacı kalmamasına rağmen daracık bir alanda pek çok bilgiyi (kimliği, statüsü, mesleği, ait olduğu tarikatı) sunabilme ve hayatını özetleyebilmesi bakımından oldukça ilginçtir (Görsel 1). Mezar taşları insanlarla öylesine özdeşleşmiştir ki, padişahların reformları bile mezar taşlarına yansıtılmıştır. II. Mahmut'un fesi başlık olarak kullanımını zorunlu tutmasıyla birlikte dönemin mezar taşlarında da bu başlık formu görülmektedir (Kurtişoğlu, 2018, s. 44).

Görsel 1. Mezar taşı örnekleri (Kurtişoğlu, 2018; Hanoğlu, 2018)

Osmanlı İmparatorluğu çatısı altında yaşayan Yahudiler ve Hristiyanlar şapka taktığı için Müslüman toplumlarda şapka, bir Hristiyan başlığı olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca şapka 1451 tarihli Gazavat-ı Sultan Murad'da (Sultan Murat Gazavatnamesi) Hristiyan başlığı anlamında kullanılmıştır (TDV, 1996).

Osmanlı İmparatorluğunda başa giyilen sark ve kavuklar şekliyle ve kumaşıyla kişinin sınıf ve mesleğine göre değişiklik göstermiştir (Görsel 2). Farklı renklerde ve biçimlerde sarılan sarıklar makama göre değişmiştir (Özer, 2014, s. 372). Osmanlı Saraylarında sultanlar giyim-kuşama çok önem vermişlerdir. Bu durumu İngiliz kadın seyyah, Leydi Mary Wortley Montagu'nun The Turkish Embassy Letters (Türkiye Mektupları) adlı eserinden yola çıkılarak Osmanlı İmparatorluğu'nda dönemin Saray çevresinin kadın ve erkek giyim kuşam ve başlık kültürü ve tercihlerini, Osmanlı İmparatorluğu saraylarına özgü erkek ve kadın giysilerini, yaşmak ve saç süslemelerini, paha biçilmez mücevherleri, kullanılan kumaş, malzeme ve renkleri ayrıntılı bir şekilde betimlemiştir (Gündüz, 2019, s. 122).

Görsel 2. Osmanlı resmi kıyafetleri (Yılmaz, 2015, s. 132)

Çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı İmparatorluğu'nda II. Mahmut dönemine kadar asker giyimi dışında herhangi bir giyim-kuşam birliği söz konusu değildir. Müslüman din adamları sark, cübbe ve kavuklar giymişlerdir. Papazlar, hahamlar ve patrikler kendilerine özgü giyim-kuşamlarını kullanmışlar, her dinden çeşitli tarikatlara mensup halklarda tarikatlarına özgü giyim-kuşamlarıyla dolaşmışlardır (Aysal, 2011, s. 5).

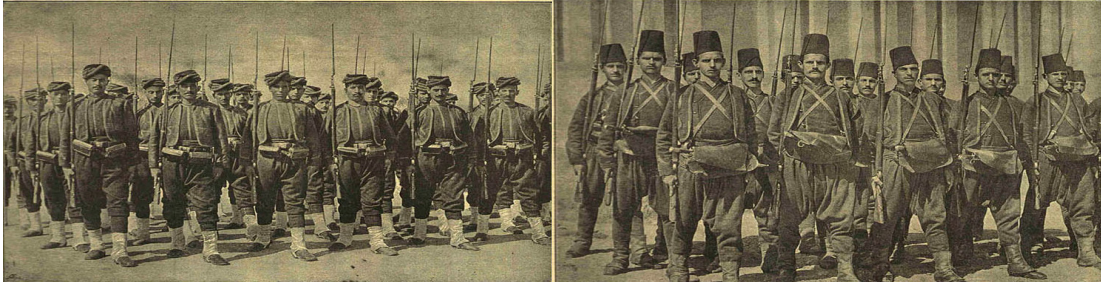
Avrupa'da gerçekleşen Sanayi Devrimi ile birlikte Batı'nın bilim ve teknikte ilerlemesi ve modern Batı toplumunda kadının da iş hayatına atılmasıyla geleneksel formlardan çıkan giyim-kuşam gündelik yaşam ve toplumsal düzenin sağlanmasında araç olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu padişahı II. Mahmut, gerilemeyi durdurmak ve devletin yıkılmasını önlemek için Batılılaşma hareketi başlatmıştır. Yeni yurttaş oluşturma projesi hem Osmanlı İmparatorluğu'nda hem de sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde odağına kılık kıyafet reformunu almıştır (Aydın, 2018, s. 49).

Özellikle II. Mahmut Dönemi'nde gerçekleştirilen Batılılaşma hareketi ile birlikte başlık kullanımı yeni bir boyut kazanmış ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında, 1925'teki şapka İnkılabı ile birlikte çağdaşlaşma yolunda önemli bir adım daha atılmıştır. Başlık kullanımı ile ilgili, Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleşen bu iki önemli gelişme, bu çalışmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Bu çalışma II. Mahmut döneminden Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze şapkanın Türk kültüründeki yeri ve önemi, toplumsal düzen içinde şapkanın rolünü, topluma verdiği mesajı ve tarih içerisinde şapkanın fiziksel ve anlamsal değişimini ve gelişimini ortaya koyan örnekler incelenmiş ve bu değişimlerin sanatsal, siyasi ve toplumsal alandaki etkileri ortaya çıkarılmak istenmiştir. Bu bağlamda öncelikle II. Mahmut dönemindeki Batılılaşma hareketlerinin başlıklara yansımaları ve ardından Cumhuriyet döneminde şapka kanunu ile birlikte başlık kullanımının gelişimi detaylı olarak incelenmiştir. Ayrıca şapka kullanımının sanatsal, siyasi ve toplumsal etkisi örneklerle değerlendirilmiştir. Mevcut amaç doğrultusunda, lisansüstü tezler, makaleler, kitaplar, dergiler ve görsel veriler incelenmiş ve şapkanın belirtilen tarihsel süreç içerisindeki değişimi örneklerle incelenmiştir.

II. Mahmut ile Gelen Batılılaşma ve Başlıklar

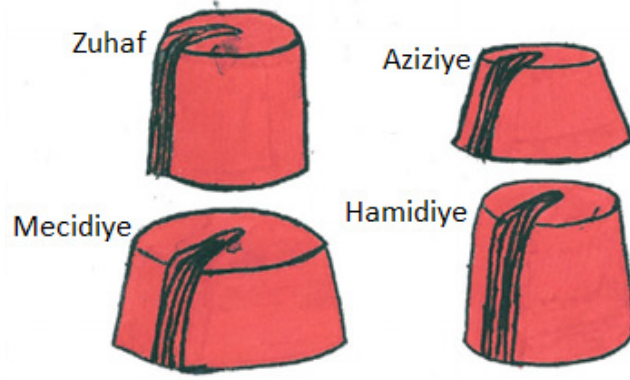
Osmanlı İmparatorluğu'nun 17. yüzyılın sonlarından itibaren Batı karşısında yenilerek toprak kaybetmeye başlamasıyla birlikte Batılılaşma hareketleri de başlamıştır. Yaklaşık iki yüzyıllık bu süreçte Batılılaşma hareketi eğitim, hukuk ve siyaset gibi alanlara kadar yayılmış ve dolayısıyla bu değişim giyim-kuşama da yansımıştır. İlk Batılılaşma hareketi orduda gerçekleştiği için giyim-kuşamdaki değişim ilk olarak askeri giyim-kuşamda görülmüştür. III. Selim'in Nizam-Cedid ordusundaki askeri kıyafetler klasik Osmanlı askeri kıyafetlerinden farklı olarak Batı tarzındaydı. Bu değişim sonrasında bu radikal değişim diğer alanlara da yayılmış ve sonraki

dönemlerde de devam etmiştir. Batılılaşma hareketi her ne kadar III. Selim ile başlasa da Batılılaşma ile ilgili asıl radikal gelişmeler ve Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk giyim-kuşam birliğinin sağlanması için ilk girişim II. Mahmut döneminde gerçekleşmiştir. II. Mahmut döneminde, 1826'da Yeniçeri Ocağı kaldırılarak yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye adında Batı tarzında bir ordu kurulmuştur. Bu yeni orduda Yeniçeri Ocağı'ndan farklı bir giyim-kuşam düzenine geçilmiş ve tek tip elbise yeni ordunun giyim-kuşamı Batı tarzında ceket ve pantolon ve mavi püsküllü Tunus Fesi başlık olarak kabul edilmiştir (Görsel 3) (Arıç, 2006, s. 149; Aydın, 2018, s. 54).

Görsel 3. Sarıklı ve fesli muhafız alayı (servetifunundergisi.com)

Sonraki dönemlerde kullanılan feslerin tasarımlarında küçük değişiklikler yapılmış ve hamidiye fesi, aziziye fesi, mecdiye fesi gibi dönemin padişahının adı ile anılmıştır (Görsel 4). Mecdideye fesi II. Mahmut döneminde kullanılmıştır ve alt kısımlarının üst kısımlarına göre biraz geniş olan, tek veya çok püsküllü, kırmızı veya mavi renkli bir fester. Aziziye fesi II. Mahmut'un oğlu Abdulaziz döneminde genellikle askerler ve memurların kullandığı, üst kısmı dar ve küçük boyutlu bir fester. Hamidiye fesi ise II. Abdulhamit döneminde genellikle kehribarcı, derviş ve öğrencilerin kullandığı ve diğer feslere göre biraz daha uzun bir fester. 1828 yılında hazırlanan Elbise Nizamnamesi'nde ise fes, Osmanlı ordusunun resmi başlığı olarak kabul edilmiştir (Kılıç, 1995, s. 530). Özellikle 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla başlayıp 1839'da II. Mahmut'un ölümüne kadarki sürede sosyal ve kültürel alanda bir dizi reformlar yapılmıştır. Aslında fes Batı tarzda bir başlık değildir. Ancak asker kıyafetleri batılı olmasına rağmen Osmanlı Ordusu'nun fes kullanması Batı ordularının kullandığı kıyafetlerden farklı olmasını sağlamıştır. Bu nedenle fes çok kullanışsız bir başlık olmasına rağmen Osmanlı ordusunu Batı'daki ordulardan farklı yaptığı için çok benimsenmiştir (Durmaz, 2014, s. 209).

Görsel 4. Fes örnekleri (Durmaz, 2014, s. 209)

1828 yılındaki Elbise Nizamnamesi sonrasında 1829 yılında kıyafet reformu sivilileri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bu düzenleme ile memurların sınıflarına ve vasıflarına göre kullanacakları giyim-kuşam detaylı olarak açıklanmış, cübbe ve sarık kullanımına yalnızca ulema sınıfı için izin verilmiştir. Ulema sınıfı haricindeki tüm sivililerde ise fes kullanımı zorunlu hale gelmiştir. Gayrimüslimler eşitliğin bir simgesi olarak gördükleri fes kullanımını memnuniyetle kabul etmişlerdir (Görsel 5) (Özkan, 2008, s.10).

Görsel 5. İstanbul'da yaşayan Yahudilerin fes kullanımı (Erdemir, 2011)

Yabancı kaynaklarda Osmanlı Reformu olarak ifade edilen Tanzimat Dönemi 1839'da II. Mahmut'un vefatı sonrasında tahta geçen Abdülaziz ile başlar ve 1876'de II. Meşrutiyetin ilanına kadar devam eden Batılılaşma dönemidir. II. Mahmut döneminde gerçekleştirilen Batılılaşma hareketleri, Tanzimat döneminde hız kazanmıştır. Tanzimat döneminde ekonomi, bilim, teknoloji, hukuk, eğitim ve giyim-

kuşam alanlarında yapılması planlanan yenilikler yalnızca devlette değil, toplumsal yaşamda da değişimler gerçekleştirmiştir. Ama bu gelişmeler Avrupa'nın hayat tarzı ve bir kısım giyim-kuşam modasıyla sınırlı kalmıştır (Özer, 2014, s. 25).

Osmanlı İmparatorluğu tarihinde ilk olarak padişahların yabancı elçiliklerin balolarına katılması daha sonra da Abdülaziz'in Avrupa seyahati batı etkisinin halk üzerinde olmasa da İstanbul'daki saray çevresi ve üst düzey aileler üzerinde etkisi oldukça fazla olmuştur (Özer, 2014, s. 26). Osmanlı İmparatorluğu'nda giyim-kuşam reformu II. Mahmut döneminde zorunlu olarak erkek giyim-kuşamında yapılmasına rağmen saraya ve üst sınıflara ait Müslüman kadınlar bu reformu benimseyip Avrupa modasını ilk takip edenlerdir. Dolayısıyla giyim-kuşamdaki değişim ilk önce Saray'da başlamış sonra üst düzey ailelere ve halka yansımıştır. Üst düzey aileler Avrupa'ya giderek ya da Avrupa'da yaşayan akrabaları aracılığı ile giyim-kuşam temin etmişlerdir (Aysal, 2011, s. 8; Barbarosoğlu, 2019, s. 111).

Hem kadın hem erkek modası Osmanlı'dan Cumhuriyet'e, romanlar, dergiler ve gazeteler yoluyla özellikle kadının sosyal ve siyasal hayatta konumlandırılmasında, Batılı giyim-kuşam ve hayat tarzının benimsetilmesinde önemli rol oynamıştır (Aydın, 2018, s. 49). Bu doğrultuda Osmanlı İmparatorluğunun ilk Müslüman Türk kadını dergisi Şüküfezar'ın ilk sayısı 1886 yılında çıkan sahibi ve yazı kadrosu tamamen kadınlardan oluşan bir dergidir ve daha sonra çıkacak olan dergilere de öncülük etmiştir. Daha sonrasında Hanımlara Mahsus Gazete, 1 Ağustos 1895'te yayın hayatına başlamıştır. Eylül 1908'de çıkan Mehasin dergisi ise renkli resimli olarak yayınlanan ilk kadın dergisidir. 4 Nisan 1913 yılında ise Osmanlının ilk feminist dergisi olan Kadınlar Dünyası yayın hayatına girmiştir. Bu dergilerde kadın haklarına dair yazılar, kadınların sosyal statüleri, kadının özgürlüğü ve çalışma ve sosyal yaşamda etkin olmaları, Avrupa tarzı giyim-kuşam ve Avrupa modasını izah etme çabaları hem yazılarla hem resimlerle vardır. Avrupa tarzı giyim-kuşamın dikim patronları da dergide verilmektedir. Birçok ulema sınıfından eleştiri yazıları yazılmasına rağmen Batılılaşmaya hazır hale gelmiş toplum Avrupa modasına uyma konusunda çok hızlı bir şekilde rağbet etmişlerdir (Barbarosoğlu, 2019, s. 147). Osmanlı kadınları dış giyimde ferace giyip başlarına yaşmak takarken Meşrutiyet döneminde çıkan kadın dergilerindeki kabarık kollu elbise modası nedeniyle ferace yerine çarşaf giymeye ve peçe takmaya başlamışlardır. Daha sonrasında ise hızla dejenere olmuş peçeler şeffaflaşmış ve Avrupa şapkalarının aksesuarı olarak kullanılan ve tüllerden esinlenerek oluşturulmuş ve çarşaf yerine boyundan bağlanan kulakları ve saçların

bir kısmını açıkta bırakan pelerinler giyilmeye başlanmıştır (Özer, 2014, s. 341).

Batılılaşma hareketiyle birlikte Paris ve Londra'da esen moda rüzgârı İstanbul'da özellikle Beyoğlu ve Pera bölgesine yerleşmiş olan yabancı asıllı terziler ve Avrupa ile güçlü bağlantıları bulunan Osmanlı İmparatorluğundaki azınlıklara mensup terziler aracılığıyla Osmanlı kadınlarına ulaştırılıyordu. Modistre adı verilen bu Frenk terzileri dergilerde yayınlanan modelleri ve Avrupa'dan getirdikleri aksesuarlarla birlikte Osmanlı saray kadınlarına ve üst düzey ailelerin kadınlarına yüksek ücretlerle dikiyordu (Görsel 6) (Karakışla, 2014, s. 14).

Görsel 6. Hanımlara Mahsus Gazete'nin terzihanesi (Karakışla, 2014, s. 35)

19. yüzyıl sonlarında İstanbul ve diğer büyük şehirlerde çarşaf ve peçeli kadına rastlanmakla beraber, Avrupa modasının hakim olduğu elbise ve manto giyen kadınlarda görülmekteydi. Kadınların çalışma hayatına girmesiyle peçe ve çarşaf terk edilmeye başlanmış ve başlar bir tülbentle sarılmıştır. Hatta bu dönemde saray kadınları arasında da fes kullanımı benimsenerek moda unsuru olarak başlara takılmıştır (Görsel 7) (Uysal, 2011, s. 10). 1912'de Amerikan Elçiliği'nde verilen resmî davete bir Türk kadını peçesiz olarak katılmıştır (Arıç, 2006, s.31). Böylece İstanbul kadınları ve başa fes takıp takım elbise giyen İstanbul erkekleri Cumhuriyet Devrimlerine hazır olduklarını göstermişlerdir (Özer, 2014, s. 349).

Görsel 7. Fesli Osmanlı Kadını (peramuzesi.org.tr)

Cumhuriyet Dönemi Başlıkları

II. Mahmut döneminde başlayan Batılılaşma hareketi Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılıp yerine Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti'yle devam etmiş ve Türk toplumunun büyük Batılılaşma atılımlarıyla bir dizi inkılaplar gerçekleşmiştir. 19. yüzyıldan itibaren siyasal alandan kültürel alana birçok değeri köklü bir şekilde etkileyen Batılılaşma, Osmanlı imparatorluğunun Avrupa coğrafyasındaki varlığının da etkisiyle batının sadece tekniğini değil, hayat tarzını da benimsenmesini beraberinde getirmiştir. Hem Osmanlı İmparatorluğu hem de Cumhuriyet döneminde Batılılaşma hareketi kadını odağına almıştır. Sanayileşme ile birlikte artan kentleşme, okur-yazarlık oranının artması, kadınların çalışma hayatında var olma çabaları, kadının geleneksel ve güçsüz imgesinden kopmasının sembolü olmuştur. Batı tarzı kıyafetler ve aksesuarlar da kadının bu yeni statüsü ile ilişkilidir (Aydın, 2018, s. 49).

Osmanlı İmparatorluğu'nda birçok başlık kullanılmasına rağmen II. Mahmut döneminde giyilmesi zorunlu tutulan fes, milli mücadele döneminde Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşlarının giydiği kalpak ve meşrutiyetin ilanından sonra

gayrimüslimler tarafından giyilmeye başlanan şapka, kullanıldıkları dönem için birer simge haline dönüşmüştür.

Osmanlı Türkleri şapkayı İstanbul'da yaşayan gayrimüslimlerin başında ve ticaret, eğitim veya resmi görev amacıyla Avrupa'ya gittiklerinde görmüşlerdir. Bu nedenle Avrupa'ya giden Türkler arasında şapkaya olan ilgi günden güne artmıştır. Müslümanlar şapkaya önceleri mesafeli olsalar da özellikle 20.yy başında batıyla olan ilişkilerin artmasıyla birlikte şapka bir medenileşme ve Batılılaşmanın sembolü olarak görülmüştür. Yurt dışında görev yapan Türk bürokratlar ve ailelerinin şapka kullandığı da bilinmektedir. (Kırpık, 2007, s. 17).

Cumhuriyetin ilanının ardından 25 Ağustos 1925 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk'ün Kastamonu ziyaretinde halkı şapka ile selamlamasından üç ay sonra, 25 Kasım 1925 tarihinde şapka kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte Cumhuriyet döneminde Batılılaşma için önemli bir adım atılmıştır. Atatürk'ün Kastamonu ziyaretinde halkı panama şapkası olarak bilinen geniş kenarlı beyaz bir şapka ile selamlaması ve ardından yapmış olduğu konuşmasında medeni serpuş, şems siperli serpuş şeklinde ifade ettiği şapka için, "...bu serpuşun adına şapka derler. Redingot gibi, bonjur, smokin gibi işte şapkanız..." sözü ile şapka kullanımı başlatmıştır. Kastamonu ziyaretinin ardından 1 Eylül 1925'te Atatürk Ankara'ya döndüğünde Atatürk'ü karşılayanların şapka takması, şapkanın halk tarafından da kabul gördüğünün bir göstergesi olmuştur. Şapka kanunu ile birlikte sarık ve fes gibi başlıkların yasaklanmasının ardından şapka resmi başlık haline gelmiştir (Görsel 8) (İtkib, 2020, s. 87; Türkan, 2011, s. 178).

Görsel 8. 1 Eylül 1925 Kastamonu'da şapka inkılabından sonra Atatürk'ü Gazi Çiftliği'nde karşılayanlar (Şahin, 2005, s. 41)

Türk toplumu Atatürk'ün öncülüğünde yapılan reformlarla, toplumsal hayatına düzen ve disiplin getirmiş ve çağdaşlaşma yolunda önemli aşamalar kaydetmiştir. Halkın günlük yaşantısını birebir etkileyen şapka inkılabı ile kadın ve erkekler için bir geçiş dönemi başlamış ve bu değişime kısa sürede adapte olan bir kısım elit sınıfa ait Avrupa'da eğitim almış ya da Avrupalı öğretmenlerden ders almış ailelerin kızları Avrupa tarzı giyim kuşamı benimseyerek çarşaf ve peçeleri çıkarıp şapka takmışlardır. Başlarına şapka takarak hem modern bir görünüme kavuşmuşlar hem de saçlarını kısmen de olsa kapatmışlardır. Erkekler ise fes yerine şapka takmışlardır ve yeni bir dönem başlamıştır (Bademci, 2014, s. 4).

Şapka kanunu, kadınları ve halkı kapsamamıştır. Sadece resmi görevlileri ve milletvekillerini kapsamıştır (Görsel 9). O dönemde tepki yaratmamak için kadınların giyimi konusunda peçe ve çarşafın yasaklanmasıyla ilgili herhangi bir yasa çıkarılmamıştır. Ancak kadınların modern giyinmeleri için destekleyici tavırlarda bulunularak, zaman içinde şapka kullanımı, gerek kadınlar gerekse halk kesimi arasında da yaygınlaşmaya başlamıştır.

Görsel 9. Şapka kanunu sonrasında değişen polis memurlarının şapkaları (1913'ten 1928'e)
(Yılmaz, 2015, s. 139-143)

Şapka giyilmesini zorunlu kılan kanunun kabulünün ardından giyim-kuşam konusunda da kurallar getirilmiştir. Giyim-kuşamdaki değişim mesleki giyim-kuşamı da etkileyerek, başta askerlerin kullandığı şapkalara, batılı orduların kullandığı şapkalara gibi yenilenecek, polis, sporcu, denizci, öğrenci üniformalarına çöpçülerin kıyafetleri de eklenmiştir (Uysal, 2011, s. 18) Diyanet İşleri Başkanlığı'nın manevi gücünden fetva

ve vaazlar yoluyla yararlanılmıştır. Halkı şapkaya alıştırmak için memurlara elbise ve şapka avansı adı altında bir maaşlık mali destek verilmiştir (Sakal, 2007, s. 131).

Osmanlı İmparatorluğunda ilk hemşirelik eğitimi Meşrutiyet döneminde başlamış ve üst düzey ailelere mensup kadınlar 6 ay süren bir gönüllü hastabakıcılık kursu eğitimi almışlardır. Safiye Hüseyin Elbi de Balkan ve Çanakkale Savaşlarında fedakârca yaralı ve hastaların bakımında görev almış, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ni Avrupa'da temsil etmiştir. Üç dil bilen ilk Türk hemşiremizdir (Görsel 10) (Demirsoy, 2014, s. 98). Cumhuriyetin ilk yıllarında ise 21 Şubat 1925 te İstanbul'da ilk olarak açılan hemşire okulunda müdür vekili olarak görev yapan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın hemşiresi olan Esmâ Deniz'in katkılarıyla hemşire öğrencilerinin dış giyimlerinde o tarihe kadar başlarına örttükleri peçe yerine şapka giymeleri sağlanmıştır. Hatta Esmâ Deniz'in kepli hali 2015 yılında gümüş hatıra parası olarak basılmıştır.

Görsel 10. Safiye Hüseyin Elbi (Demirsoy, 2014, s. 97)

Başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere dönemin bürokratları ve yayın organları halkı şapka giymeye teşvik etmek için çalışmışlardır. Şapkanın din ile ilgisinin olmadığı, aksine bir medeniyet göstergesi olduğu vurgulanmıştır. Hayatlarına yeni giren şapkaları benimsemeye çalışan halka, Cumhuriyet, Akşam, Resimli Gazete, Sevimli Ay, İnci ve Hayat gibi dergilerde yeni şapkaları sunmaya ve bilgi vermeye devam etmiştir (Görsel 11) (Uysal, 2011, s. 5).

Görsel 11. 1925 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alan şapka reklamları, 5 Eylül 1925 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde "Şapka Süratle Tamim Ediliyor" başlıklı bir haber (Özcan, 2008, s.109-110)

Şapka inkılabının kabul edilmesi ile İstanbul'da şapka satan ve yapan dükkânlarda aşırı kalabalıklar oluşmuştur. Şapka ihtiyacı karşılanmadığı için Avrupa'dan kep, kasket, fötr silindir gibi şapkalar ithal edilmeye başlamıştır. Şapka ve elbise almakta zorlanan memurlar için uzun vadeli borç verilerek, Karamürsel fabrikasında şapka imalatı hız kazanmıştır. İzmir'de şapka yapım merkezi kurulmuş, gerekli araç ve gereçlerin sağlanması için şapka yapımında incelemede bulunmak üzere; İtalya ve Avusturya ile Ticaret Bakanlığı ile irtibata geçilmiştir (Erdüğan, 2019, s. 67).

Ünlü terzilerin ve mağazaların yanı sıra şapka inkılabının ilanı ile şapkanın önemi artınca birçok girişimciye de Şapka üretimi için zemin hazırlanmıştır. Bu girişimcilerden biri bugünün öncü moda markası olan Vakko'nun kurucusu Vitali Hakko'dur. O dönemde bu inkılabtan yola çıkarak kadınların giyebileceği Şapkaya duyulan ihtiyacı değerlendiren Hakko, şapka üretmek için 1934 yılında kurduğu Şen Şapka'yla bugünkü Vakko'nun temellerini atmıştır (Bademci, 2014, s. 7).

Şapka inkılabı ile büyük şehirlerdeki halkın şapkaya olan talebi artmış, bunun yanında fes, sarık, peçe kullanımı da bazı kesimlerde devam etmiştir. Halkın

şapkaya talebi artmasıyla ihtiyaca cevap vermek adına dışarıdan da şapka ithal edilmeye başlanmıştır ve ülkedeki şapka tüccarları da kısa sürede büyük paralar kazanmışlardır. Bu durumu düzeltmek adına yerli ve milli olan Sümerbank kurulmuştur ve İstanbul, İzmir, Ankara gibi şehirlerde şapka üretimi yapan yerler artmıştır. Ankara'daki şapkacılar da şapkalar hızlı bir şekilde tükenerek, kısa sürede hepsi bitmiştir. İstanbul'da ise hemen her gün yeni şapkacı dükkânları açılmıştır. Bunların arasında, hayatında ilk kez şapka takıp aynada kendini seyreden insanlarla doludur. Genelde o yıllarda, keçeden (Fötr), kumaştan ve hasırdan şapkalar yapılmıştır. 1870'den beri Cadde-i Kebir (İstiklal Caddesi) Saka Salim Çıkmazı'nda bulunan ve o dönemin en büyük mağazalarından biri olarak bilinen Lion Bonmarche'de satışa sunulan ürünler arasında kadın elbiseleri, şapka, eldiven, şemsiye gibi her çeşit aksesuar yer almıştır. 1927'de açılan Kız Sanat Enstitüleri ve biçki-dikiş kursları yeniliğe adapte olmayı hızlandırmıştır. Enstitülerde yetişen kızlar, yılın modasını takip ederek ilk zamanlar kısa saçlarının üzerlerine giydikleri çan biçimindeki (cloche) şapkaları kullanmışlardır (Uysal, 2011, s. 20).

1925 yılında Şapka İnkılabı ile başlayan süreç Türk kadınının potansiyelini ortaya çıkararak, toplumdaki asıl yerini almasına neden olmuştur. 1927 yılından itibaren Kız Sanat Enstitüleri birer moda merkezi haline gelmiştir. Cumhuriyet döneminde, Kız Enstitüleri ve Akşam Sanat Okulları önemli bir misyon üstlenerek, Avrupa modasını takip etmek, yenilikleri yakalamak ve yeni tarz Cumhuriyet kadınının yetişmesini sağlamak gibi önemli görevler üstlenmiştir. Avrupa'ya gönderilen Türk kız öğrencileri, eğitimlerini tamamladıktan sonra kendi okullarına dönerek, Avrupa modasının tanıtılmasını sağlamışlardır. Paris modası, bu yolla Türkiye'ye gelmiştir. Düzenlenen sergilerde, şapka ve en yeni giyim-kuşam modelleri halkın beğenisine sunulmuştur.

Dünya'da 1924'te moda olan büyük kloş şapkaların Türk kadını tarafından da benimsenmesiyle Cumhuriyet öncesinde peçelerin altına gizlenmiş olan yüzler ortaya çıkmıştır. Batılı kadınlar gibi giyinmek, Cumhuriyet dönemiyle değişim gösteren kadın kıyafetlerinde hedef olarak algılanmıştır. Dolayısıyla kadınların kıyafetleri, eşitlik ve siyasi haklar yani bağımsızlık hareketlerinden oldukça etkilenmişlerdir. Savaşın etkisi, kadınların dış görünüşlerinde ve giysilerinde şık olmak olgusunu oluşturmuştur.

1930'larda yaşanan Dünya ekonomik krizinin Türkiye'yi de etkilemesi üzerine ekonomide devletçilik ilkesi uygulanmış ve 1933'te Sümerbank gibi önemli devlet kuruluşları açılmıştır. Böylece ekonomideki devletçilik ilkesinin gereği olarak giyim-kuşam da devletin denetimine girmiştir. Bu dönemlerde yerli malı kullanılması,

yabancı ürüne rağbet edilmemesi teşvik edilmiştir (Arıç, 2006, s. 155). 1930'lara gelindiğinde tüm Batı dünyasında olduğu gibi Türkiye'de de krizin etkileri hissedilmiş, buna paralel giyimde de yerli malına dönüş yaşanmaya başlanmış ve daha ucuz bir yöntem olan hazır giyimin ilk adımları atılmıştır. Krize karşın bu dönemde de şapka kullanımı önemini korumuştur. Cumhuriyet yönetimi krizi aşmak için her alanda olduğu gibi, giyim-kuşam konusunda da çözüm arayışına girerek, "Yerli Malı Kullan" kampanyaları başlatmıştır. 1933'te Sümerbank korumaya alınarak Yerli Malları Pazarı kurulmuş, halk bu pazarlardan alışverişe teşvik edilmiştir (Uysal, 2011, s. 89).

Cumhuriyet döneminde giyim-kuşamla ilgili düzenlemeler her ne kadar sadece erkekleri hedef alıyor izlenimi yaratsa da aslında Atatürk'ün büyük değer verdiği Cumhuriyet'in yeni yüzü, çağdaşlığın simgesi kadına çağdaş bir giyim-kuşam tarzı için çalışılmıştır. Bu nedenle Atatürk yakın çevresindeki kadınlarla işe başlamış, giyim kuşam konusunda öncü olmaları için eşi Latife hanım ve manevi kızları Afet İnan ve Sabiha Gökçen'i teşvik etmiştir. Ayrıca Atatürk'ün yakın arkadaşlarının ve yöneticilerin eşleri de Batılı giyim-kuşam tarzıyla Türk kadınına örnek olmuştur (Türkan, 2011, s. 179) (Görsel 12).

Görsel 12. Mevhibe İnönü ve Afet İnan (ismetinonu.org.tr; aydinlikgazete.com)

Şapka Kullanımının Sanatsal, Siyasi ve Toplumsal Etkisi

II. Mahmut döneminde başlayan Batılılaşma hareketleri ile birlikte başlıklar çeşitli formlara bürünse de başlık kullanımı Türklerde vazgeçilemeyen temel bir giyim-kuşam unsuru olmuştur. Hatta çoğu zaman çeşitli başlıklar aksesuar olmaktan öte, birer simge haline dönüşmüştür. Bunun en belirgin örnekleri sanatsal ve siyasi

alandanda görülmüştür.

Türklerin kullandığı başlıklar arasında çok eski tarihlerden beri kullanılan kavuk ve fes, Türk tiyatrosu için önemli bir simge olarak kabul edilmiştir. Tiyatrodaki bu kavuk geleneği Meşrutiyet döneminde Kel Hasan Efendi ile başlamıştır. Kel Hasan Efendi'nin oynadığı orta oyunlarında giydiği kavuğu ve tuluat (güldürü) oyunlarında giydiği fesi bir simge haline dönüşmüştür. Kel Hasan Efendi'nin fes ve kavuğu Türk tiyatro oyunculuğu mirasını temsil etmektedir ve İsmail Dümbüllü'ye vermesiyle şimdi bile devam eden bir gelenek başlamış ve önemli bir miras olarak nesilden nesile aktarılmıştır (Durmaz, 2018) (Görsel 13).

Görsel 13. Kel Hasan Efendiden günümüze kadar kavuğun yolculuğu (malumatfurus.org)

Günümüzde sanatçıların kullandıkları şapkalar da simge haline dönüşmüştür. 1985 yılında Eurovision yarışmasında ülkemizi temsil eden MFÖ grubunun sahnede fötr şapka kullanması grubun sonraki yıllarda fötr şapka ile özdeşleşmesine neden olmuştur. Hatta MFÖ grubunun yer aldığı reklam filmlerinde şapkaya olan bağlılık "şapkasız çıkmam abi" sözleri ile vurgulanmıştır.

Şapkanın siyasi yaşamda kullanılması da şapkanın simgeleşmesine neden olmuştur. Türk siyasi tarihinde önemli bir simge olan ve kendisinin köylü olduğunu ifade eden Süleyman Demirel'in yaşamı boyunca kullanmış olduğu fötr şapkası adeta kendisini simgeliyordu. Kendisi ile ilgili çizilen karikatürlerde dahi şapkasız bir Süleyman Demirel düşünülmemiştir. Öldüğünde tabutunun üzerine bile fötr şapkası konmuştur. (Çavuşoğlu, 2016). Süleyman Demirel'in fötr şapkası gibi Bülent Ecevit'in kasketi de Türk siyasi hayatında önemli bir simge olmuştur. Varlıklı ve entelektüel bir

aileden gelen Bülent Ecevit, siyasete girdiğinde halktan biri gibi görünmek için Yunan denizci (işçi) kasketini kullanmıştır. Aslında hem Süleyman Demirel'in fötr şapkası, hem de Bülent Ecevit'in kasketi halktan biriymiş gibi görünmek için kullandıkları ve halka bu şekilde mesaj verdikleri önemli bir aksesuar olmuştur.

Şapka yalnızca siyasiler tarafından değil, halk tarafından da tarafını belli etmek amacıyla bir simge olarak kullanılmıştır. Atatürk'ün Şapka İnkılabı sonrasında, bu inkılabı karşı çıkanlar fes veya sarık kullanırken, Atatürk'ün safında olduğunu belli etmeye çalışanlar ise şapka kullanmışlardır. Günümüzde de tuttuğu futbol takımına, çalıştığı iş yerine, üye olduğu bir topluluğa olan aidiyetini belli etmek için çeşitli şapkalar kullanılmaktadır.

SONUÇ

Tarih boyunca Türklere başlık kullanımı gerek kültürel gerekse askeri alanda önemli bir yere sahip olmuştur. Yalnızca güneşten ve soğuktan korunma gibi işlevleri yerine getiren bir aksesuar olmasından öte, kimlik ve statü belirleyici bir simge olarak kullanılmıştır. II. Mahmut döneminde başlayan Batılılaşma hareketleri ilk orduda gerçekleşmiş ve askeri giyim-kuşam ve başlıklar değişmiştir. Osmanlı ordusunun resmi başlığı olan fesin bir asır boyunca halka doğru inerek kullanımı yaygınlaşmıştır. Padişahın yabancı elçiliklerin balolarına katılması, Avrupa ziyaretleri saray ve çevresinin giyim kuşamını etkilemiş, Müslüman kadınlar için herhangi bir kural olmamasına rağmen giyim kuşam reformunu benimseyip Avrupa modasına ayak uydurmuşlardır. Dergi ve gazeteler batılı giyim tarzının benimsetilmesinde büyük rol üstlenmiştir. Ayrıca Avrupa'dan gelen terziler de Avrupa modasını İstanbul'a taşımışlardır. II. Mahmut döneminde başlayan Batılılaşma hareketi Cumhuriyet döneminde devam etmiş ve inkılaplar gerçekleştirilmiştir. 1925 yılında gerçekleşen şapka inkılabı ile sarık ve fes gibi başlıklar yasaklanmış ve şapka resmi başlık kabul edilmiştir. Kadınlar da şapka inkılabını benimseyerek çarşaf ve peçelerini çıkarmış ve şapka takarak modern bir görünüme kavuşmuşlardır. Şapka inkılabı ile birlikte dergi ve gazetelerde Avrupa modasını yansıtan şapka modelleri yer almış ve kurulan Kız Sanat Enstitüleri'nde dikilen şapka ve yeni giyim-kuşam modelleri halka sunulmuştur. Ayrıca Avrupa'dan şapka ithal edilmiş ve şapka üreten birçok atölye de büyükşehirlerde açılmıştır. Gerek II. Mahmut döneminde başlayan Batılılaşma hareketinde yapılan reformlarda gerekse Cumhuriyet döneminde kadınlar için

herhangi bir yasal zorunluluk bulunmamasına rağmen kadınlar yapılan reformlara hızlı bir şekilde ayak uydurmuşlardır. Şapka kadınlar için özgürlüğün ve kendini ifade etmenin, toplumdaki statüsünün, eşitliğin birer aracı olarak görmüşler ve benimsemişlerdir. Bu nedenle şapka bir aksesuar olmasından öte toplumsal bir iletişim aracı olarak görülmüştür. Hem II. Mahmut döneminde hem de Cumhuriyet döneminde yapılan şapka (başlık) ile ilgili kanunlar aslında şapkanın simgeleşmesine neden olmuştur. Bu durumun etkileri sanatta, siyasette ve toplumda da görülmüştür. Tiyatroda Kel Hasan Efendi'nin fes ve kavuğu Türk tiyatro oyunculuğu mirasını temsil etmektedir aynı şekilde siyasetçilerin kullandığı şapkalarında alt metinleri ve verdiği mesajlar vardır. Yine toplumda da şapka bir gruba aidiyeti vurgulamak için tercih edilen bir aksesuar olarak kullanılmıştır. Günümüzde aksesuar olarak şapka yaygın olarak kullanılmasa da yapılan literatür çalışmasında şapkanın tarihsel serüvenine bakıldığında yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmüş, sadece fiziksel korunma için değil toplumsal siyasi ve sanatsal alanlarda kendini ifade etmek için şapka her zaman vazgeçilmez bir aksesuar olarak yerini ve önemini korumuştur.

KAYNAKÇA

aydinlikgazete.com. (2015). Atatürk kızı Afet İnan! <https://www.aydinlikgazete.com/medyanin-halleri/ataturk-kizi-afet-inan-h71654.html>. Erişim Tarihi: 02 Ağustos 2021.

Akyol, A (2019), *Kastamonu Mimar Vedat Tek Kültür Ve Sanat Merkezi, Şapka Müzesinde Bulunan Başlık Ve Şapka, Kompozisyonlarının Yeni Tasarımlara Uygulanması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Arıç, A. S. (2006). Türklerde Kıyafetin Kısa Tarihi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 22 (64-65-66), 141-160.

Aydın, R. (2018) Türk modernleşmesinde bir görünüm ve değişim temsili olarak kıyafet. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(6), 48-70.

Aysal, N. (2011). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Giyim Ve Kuşamda Çağdaşlaşma Hareketleri. *DEÜ Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, X(22), 3-32.

Bademci, İ. (2014). *Cumhuriyet Döneminin Gelişim Sürecinde Vakko'nun Yeri ve Önemi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler

Enstitüsü, İstanbul.

Barbarosoğlu, F. (2019), *Modernleşme Sürecinde Moda ve Zihniyet*. İstanbul: İz.

Çavuşoğlu, H. (2016). Süleyman Demirel'in Siyasal Hayatı Ve Kişisel Özellikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 (3), 1043-1051.

Demirsoy, N. (2014), *İlk Türk Hemşire'lerinden Biri: Safiye Hüseyin (Elbi) Hanım (1881-1964)*, 2. Kadın Araştırmaları Sempozyumunda Sunulan Bildiri, Eskişehir.

Durmaz, G. (2014). Püsküllü Bela: Diyarbakırlı Osman Nûrî Paşa Divan'ında Fes, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(26), 201-213.

Durmaz, U. (2018). Geleneksel Türk Tiyatrosunda "Kavuk": Bir Simgenin İşlevi, Özellikleri, Temsilcileri ve Dünden Bugüne Yolculuğu. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4(9), 13-47.

Erdemir, H. (2011). İsrail Devleti'nin İlanından Önce David Ben- Gurion'un Filistin'i Yahudileştirme Politikası, *Akademik Bakış*, 4(8), 1-20.

Erdoğan, T. (2019), *Türkiye'nin Modernleşme Serüveninde Bir Simge: Şapka İnkılabı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bartın.

Gündüz, Ü. N. (2019). Bir Kadın Seyyahın Kaleminden Osmanlı'da 18. Yüzyıl Saraylı Kadın Erkek Giysileri: Bir Kültürü Tanımak. *Milli Folklor*, 31 (124), 121-135.

Hanoğlu, C. (2018). Rize'de Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşlarına Genel Bir Bakış. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 45, 291-344.

İtkib Kültür (2020), Sadece aksesuar olmanın çok ötesinde: Şapka, *İtkib Hedef İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri Aylık Dergisi*, 324, 86-90.

Karakışla, Y.S. (2014). *Osmanlı Hanımları ve Kadın Terzileri*. İstanbul: Akıl Fikir.

malumatfurus.org. (2020). Kel Hasan Efendiden günümüze kadar kavuğun yolculuğu. <https://www.malumatfurus.org/kel-hasan-efendi-ismail-hakki-dumbullu-kavugun-hikayesi/>. Erişim Tarihi: 05 Temmuz 2021.

Kılıç, S. (1995). Şapka Meselesi ve Kılık Kıyafet İnkılâbı. *Atatürk Yolu Dergisi*, 4(16), 529-547.

Kırpık, C. (2007). Osmanlı İmparatorluğu'nda Modernleşme Sancıları Fes Şapka Çatışması, *Toplumsal Tarih*, 162, 14-22.

Kurtişoğlu, G. A. (2018). Sadelikten Gösterişe Edirne Osmanlı Dönemi Mezar Taşları. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 8(16), 32-56.

ismetinonu.org.tr. (2021). Mevhibe İnönü. <http://www.ismetinonu.org.tr/mevhibe-inonu/>. Erişim Tarihi: 02 Ağustos 2021.

Özer, İ. (2014). *Osmanlı'dan Cumhuriyete Yaşam ve Moda*. İstanbul: Truva.

Özkan, B. (2008). *Basına Göre Şapka ve Kılık Kıyafet İnkılabı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Pera Müzesi (2017). Fesli Osmanlı Kadını. <https://blog.peramuzesi.org.tr/sergiler/ressamlarin-gozunden-osmanlida-kadin-giyimi-basliklar/>. Erişim Tarihi: 2 Nisan 2021.

Sakal, F. (2007). Şapka İnkılâbının Sosyal ve Ekonomik Yönü Destekler ve Köstekler. *Electronic Turkish Studies*, 2(4), 1308-1318.

Servet-i Fünun Dergisi. (___). Sarıklı ve Fesli Muhafız Alayı. www.servetifunundergisi.com/fesli-zuhaf-alayi-altta/. Erişim Tarihi: 5 Nisan 2021.

Şahin, Y. (2005). *Cumhuriyeti Aydınlatan Kadınlar*. İstanbul: Beşiktaş Belediyesi.

TDV. (1996), *İslam Ansiklopedisi*, 13.Cilt. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Türkan, K . (2011). Giyim Kuşamla İlgili Tespitler: Atatürk'ün Giysi Tercihleri Üzerine Bir Değerlendirme Denemesi . *Folklor/Edebiyat* ,65, 173-186.

Uysal, M. (2011). *Şapka Devriminden Günümüze Türkiye 'de Kadın Şapkalarının Giysi Tasarımındaki Yeri Ve Önemi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Vatandaş, C. (2016). *Cumhuriyetin Tarihi*. İstanbul: Pınar.

Yılmaz, İ. (2015). Konya'da Polis Teşkilatının Kuruluşu ve Gelişimi, *Merhaba Dergisi Akademik Sayfalar*, 15(9), 132-144.